

A FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁR SZEREPE A HARMADIK ÉVEZREDBEN

Felsőoktatási reform

Az utóbbi 10 évben a magyarországi felsőoktatásban lényeges változások történtek. A felsőoktatási törvény szellemében a különböző szakminisztériumoktól az Oktatási Minisztériumhoz kerültek a szakegyetemek, főiskolák, tehát az összes felsőoktatási intézmény egységes irányítású lett, azzal a céllal, hogy összehangolt intézményfejlesztési tervek készüljenek.

Az átalakult társadalom igényeinek megfelelően új szakok tucatjai jöttek létre és jelentősen megnövekedett a hallgatói létszám.

Az egri főiskola esetében majdnem négyszeres hallgatói létszámnövekedés következett be és több mint 3000 nappali tagozatos hallgatója van jelenleg az intézménynek.

Az egyetemek a kormány felsőoktatási politikájának hatására integrációs kapcsolatrendszereket alakítottak ki, amelyek érintették az intézmények minden területét.

A könyvtár szerepe az intézményben

A jelen és a jövő egyetemi könyvtára gyűjteményének az oktatás-kutatás igényeihez kell igazodnia az információ szolgáltatás bővítésével, a szakirodalom gyors rendelkezésre bocsátásával támogatnia kell az oktatás minőségi színvonalának emelését.

Bármilyen legyen is az intézmény, a korszerű könyvtárnak hozzá kell járulnia ahhoz, hogy:

- valamennyi hallgató elsajátíthassa a korszerű információs technikákat
- továbbá tanulmányai során valamennyi hallgató önálló kutató- és tanulmányi munkára váljék alkalmassá.

Ezen célok eléréséhez minden felsőoktatási intézmény könyvtárát: a gyűjteményét, a szakember-gárdát, technikai felszereltségét és az épületet olyan szintre kell hozni, hogy a könyvtár maradéktalanul betölthesse mindazt a funkciót, ami a felsőoktatás stratégiai-fejlesztési céljaiból ráhárul.

Egy felsőoktatási könyvtár alapfeladata, hogy az intézményben folyó oktató- és kutatómunkát támogassa a gyűjteménnyé szervezett szakirodalom rendelkezésre bocsátásával, saját állományából vagy könyvtárközi kölcsönzés keretében a könyvtári rendszeren keresztül, eredetiben vagy másolatban.

Alapfeladata, hogy információt szolgáltasson és tájékoztasson a hazai és külföldi könyvtárakban elérhető dokumentumokról és szolgáltatásokról, annak érdekében, hogy az oktató, kutató, hallgató helyben hozzájusson a tanuláshoz, kutatáshoz szükséges szakirodalomhoz.

E feladatok ellátásához magasan képzett szakembergárda, megfelelő számú géppark és a szolgáltatásokra fordítható költségkeret szükséges. Működésének kereteit pedig az adott ország és a nemzetközi könyvtári törvények, rendeletek, irányelvek teremtik meg.

A felsőoktatási könyvtár az anyaintézmény létének alapvető egysége, amelytől függhet az egész intézmény, mind szakjainak, szakirányainak, tudományos minősítésének működése, elfogadása és színvonala.

A felsőoktatási könyvtár kutatással kapcsolatos feladatai

Az intézményben folyó kutatómunka szakirodalmi, illetve információs igényeinek kielégítésében a könyvtárra háruló minimális követelmény az, hogy könyvtárközi szolgáltatás, gyorsmásolás, kész tájékoztatási szolgáltatások megrendelése stb. segítségével a könyvtár közvetítsen a kutatók és az országos gyűjtőkörű szakkönyvtárak ill. tájékoztatási központok között.

A kutatási igények általában egyedi jellegűek, tematikailag jelentősen szóródnak és a témával kapcsolatban nagy dokumentumbázist és alapos tájékoztatást igényelnek, ráadásul az igények csak részben mérhetők fel.

Ezért célszerű, ha a könyvtár az alapvető hazai és külföldi adatbázisok, szakirodalmi dokumentum ellátó rendszerek szolgáltatásaira tud előfizetni.

Ugyanakkor a felsőoktatási könyvtáraknak mindenképpen fel kell vállalniuk a kutatások több szempontú minőségi kiszolgálását. Ez csak igényfelmérések segítségével történhet meg eredményesen, hiszen figyelembe kell venni, hogy:

- mire van valóban szüksége az oktatónak, kutatónak és
- hogyan tudja a könyvtár a kérést gyorsan teljesíteni.

Egyre gyakoribb az az elvárás, hogy elektronikus dokumentum-szolgáltatás, vagyis digitalizált információ-továbbítás útján, számítógépes hálózatokon keresztül szükséges szolgáltatni a kért dokumentumokat, információkat.

A számítástechnika térhódítása

A számítógépes technikák fejlődése átalakította az emberek gondolkodásmódját. Megváltoztatta a munkaköröket, az életvitelt és a szokásokat.

Az információs igény rendkívüli módon megnövekedett és ez különösen igaz a felsőoktatásra és könyvtáaira.

A ma létező és a jövőben várható technika hatalmas lehetőséget kínál az információ cseréjéért és hasznosítását célzó együttműködésre.

Ez egyedülálló alkalmat teremt a könyvtáros és információs szakma számára. A bibliográfiai adatok cseréje, az interneten fellelhető információs források, az on-line technika a földrajzi és nyelvi korlátoktól mentes kutatások iránti igény olyan kihívás, amelyet a könyvtáraknak üdvözölniük kell, de ugyanakkor meg is kell felelniük a kihívásnak.

A 21. században helyére kerülő információs infrastruktúra megköveteli valamennyi információs szakembertől, hogy az igényeknek megfelelően elkötelezetten terjesszék, megőrizzék a tudást és segítsenek az abban való eligazodásban.

Állománygyarapítás

A beszerzési keretek reálértékének csökkenése az elmúlt években jelentős mértékben szűkítették a hazai könyvtárakban a dokumentumok számát.

A külföldi folyóiratok beszerzése 40 %-kal csökkent az elmúlt 10 év során. Folyamatosan csökken azon előfizetők száma is, amelyek egyedüli példányként voltak megtalálhatóak az országban.

A könyvtáraknak fel kellett ismernie a kooperáció és az összefogás szükségességét:

- a gyűjtőkörök pontosítása terén,
- az állománygyarapításban: folyóirat-rendelésnél, adatbázisok előfizetése esetében,
- a könyvtárközi kölcsönzés elektronikus úton történő megvalósításával,
- és az egymás állományáról való tájékoztatás területén.

Fel kellett ismerni az összefogás szükségességét, hiszen a növekvő hallgatói létszám, az oktatás fejlődése, a jegyzetek és tankönyvek árainak növekedése azt a követelményt támasztja a felsőoktatási könyvtárral szemben, hogy minél nagyobb állományt bocsássonak a hallgatók rendelkezésére.

A szakirodalom-gyűjtő, -megőrző és kölcsönző szerep mellé egyre nagyobb súllyal az önálló tanulmányi és oktató-kutató munkát segítő, a dokumentumellátó rendszerek szolgáltatásait közvetítő szerep lép előtérbe.

A tanulás hatékonyságának fokozásához a könyvtáraknak a hagyományos dokumentumokon túl audiovizuális anyagokat és egyre nagyobb mennyiségben CD-ROM-okat, úgynevezett nem hagyományos dokumentumtípusokat is be kell szerezniük.

Elmondhatjuk, hogy a könyvtár oktató, dokumentációs és informatikai szolgáltató funkciója kiteljesedett és információs központ lett. De nagy változások történtek a hagyományos könyvtári dokumentumok körében is.

A folyóiratok túlnyomórésze ugyan még nyomtatott formátumban lát napvilágot, de a tudományos ismeretek egyre nagyobb hányada jelenik meg elektronikus formátumban, vagy – a természettudományi folyóiratok esetében – pl. együtt kínálják a nyomtatott és az elektronikus verziót.

Egy több tudományterületre kiterjedő gyűjtőköri követelményekkel rendelkező felsőoktatási könyvtárnak olyan adatbázisokat érdemes beszereznie, amelyek több fakultás szakirodalom igényét elégíti ki.

A megváltozott körülmények között...

A könyvtár egy olyan központi szolgáltató egysége kell legyen a felsőoktatási intézménynek, amely az intézmények küldetésnyilatkozatában megfogalmazott általános-, az oktató és kutató, valamint a tanulmányi tevékenységgel kapcsolatos célokat támogatja. Ezzel párhuzamosan nyilvános könyvtári funkciót is betölt, és könyvtári eszközökkel és módszerekkel támogatja az életen át tartó tanulást.

A felsőoktatási könyvtárnak fontos szerepet kell betöltenie az oktatásban az információkultúra könyvtári alapjainak megismertetésével az önálló ismeretszerzés folyamatában, hogy az információáradatban eligazodni képes, válogatásra, értékelésre képes hallgatók kerüljenek ki a felsőoktatási intézményekből.

Ebből következően a felsőoktatási könyvtár a minőségi oktatás színtere, bázisa, ahol oktató és hallgató egyenlő feltételek mellett használhatja az oktatás-tanulás folyamatát segítő dokumentumokat.

A jó könyvtár egy dolgozószoba, amely hosszú nyitvatartásával és jól kialakított elektronikus környezetével ideális tér a hallgatók önálló munkavégzéséhez, az információkereséshez és feldolgozáshoz, vagyis információközpont és szabadidő-központ, amely teret enged a használók egymás közötti kapcsolatainak erősítésére és a különféle kommunikációs formák művelésére. Ezért könyvtárépítés, bővítés kapcsán a legfontosabb alapelv az, hogy:

- a hallgatói férőhelyek megfelelő számban álljanak rendelkezésre;
- a helybenhasználat terei kialakításra kerüljenek;

- a számítógépes információkereső és információ-feldolgozó övezetek jól megközelíthetőek legyenek;
- a raktári anyag jelentős része szabadpolcra kerüljön, vagy nyitott rak-tárak álljanak a használók rendelkezésére;
- kívánatos tanulási forrásközpont kialakítása;
- a belső terek kialakításánál fontos, hogy figyelmet fordítsunk a külön-féle funkciók egymás mellett élésének biztosítására, vagyis a mozgalmasabb információk központ és a szabadidős központ építészetileg is kell, hogy elkülönüljön a nyugodt, elmélyült tanulást biztosító kutatói öveze-tek-től.

A könyvtári beruházásoknál mindenképpen célszerű figyelembe venni az IFLA irányelveit.

A könyvtárosok képzésében jelentős területet kell, hogy elfoglaljon a számítástechnikai tárgyak oktatása. A könyvtárakban biztosítani kell az információ megszerzésének szempontjából nélkülözhetetlen eszközök információs centrumban történő elhelyezését.

A felsőoktatási intézmények egységei között a könyvtárak alkalmazták először a szolgáltatásaikban az informatikát, a legkorszerűbb technikát. Ennek köszönhetően a könyvtári tevékenység hatása mára már túlnőtt a könyvtáron.

A kommunikáció fejlődéstörténetéből tudjuk, hogy egy-egy forradalmi változás, egy-egy új eszköz megjelenése nem szorította ki, nem tette feleslegessé a már bevált kommunikációs technikákat. Mindössze az arányok változtak.

A könyv szerepe is megmaradt évezredekken keresztül, legfeljebb módosult, hol kicsit nőtt, hol kicsit csökkent, de a Gutenberg-galaxisnak semmi-képpen nincs vége, mint az már annyiszor elhangzott.

Úgy gondolom, a könyv továbbra is szereplője marad az információs társadalomnak, ha másképpen nem, hát digitalizált formában, de a sor végén ott lesz a nyomtatott formátum is.

Ha pedig mindez igaz, akkor csak az a feladatunk, hogy ráneveljük utó-dainkat a könyv szeretetére és a könyvtár használatára.